

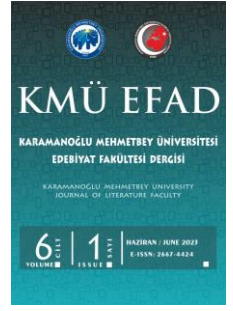


# Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

*Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty*

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>



**Tür:** Kitap İncelemesi  
**Kabul Tarihi:** 20 Şubat 2023

**Gönderim Tarihi:** 27 Ocak 2023  
**Yayımlanma Tarihi:** 30 Haziran 2023

**Atıf Künyesi:** Karaağaç, S. (2023). M. Yastı, B. Direkçi, M. Gülmez, H. Duyar, (2020) Fağfûr-Nâme: Fağfûr-şâh ile Mâh-perî, (İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini-Tıpkıbasım). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 135-138.

**DOI:** <https://doi.org/10.47948/efad.1222915>

## M. YASTI, B. DİREKÇİ, M. GÜLMEZ, H. DUYAR, (2020) FAĞFÛR-NÂME: FAĞFÛR-ŞÂH İLE MÂH-PERÎ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK-EKLER DİZİNİ-TIPKIBASIM)

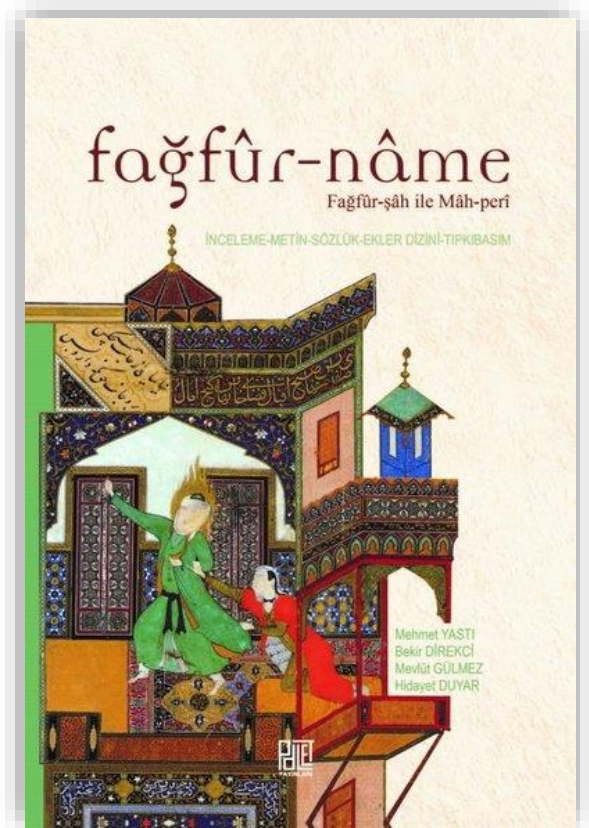
(Konya: Palet Yayınları, 450 s., ISBN: 978-6257057103)

Sabire KARAAĞAÇ\*

Mehmet Yastı, Bekir Direkci, Mevlüt Gülmez, Hidayet Duyar'ın hazırladığı ve editörlüğünü Abdurrahman Özkan'ın yaptığı bu çalışma, Konya'da, Palet yayımlarından 2020 yılının Mart ayında neşredilmiştir. Kitap 450 sayfadır. Çalışma Ön Sözden sonra sırasıyla *Giriş*, *Kaynaklar*, *Metin*, *Sözlük*, *Özel İsimler Dizini*, *Ekler Dizini* ve *Tıpkıbasım* bölümlerinden oluşmaktadır.

“Fağfûr”, eskiden Çin hükümdarlarına verilen Farsça kökenli bir unvandır. “Fağfûr-nâme” adlı hikâyede de sayısız nimete sahip, kudretli bir hükümdar vardır. Fakat bu hükümdar çocuk sahibi değildir ve bu durum hükümdarı endişeye düşürür. Çocuk sahibi olabilmek için sayısız fedakârlık (müneccimlerden yardım isteme, fakirleri doyurma, çıplak giydirme, ziyafetler verme vb.) yapar. Nihayetinde “Fağfûr-şâh” adında bir oğlu olur. Yıllar sonra Fağfûr-şâh büyür ve Mâh-perî adında bir güzele âşık olup peşine düşer. Beraberinde birçok zorlukla karşı karşıya kalsa da hikâye mutlu bir sonla biter.

Çalışmanın **Giriş-İnceleme** (11-87 s.) başlığı altında *Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, Yazmanın Özellikleri, Fağfûr-nâme'nin Motifler Açısından*



\* Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya/Türkiye.  
E-posta: [sabire.527@gmail.com](mailto:sabire.527@gmail.com), Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8223-2133>.

*İncelenmesi, Eserde Geçen Özel Adlar, Fağfûr-nâme'nin Dil Özellikleri, Fağfûr-nâme'nin Söz Varlığı* konuları ele alınmıştır.

“**Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**” (12-40 s.) adlı başlıkta öncelikle “hikâye” kavramının Arap ve Eski Türk edebiyatında hangi manalara geldiği; hikâye türünün Doğu ve Batı sahalarında hemen hemen aynı gelişme sürecini gösterdiği; Doğu ve Batı hikâyeciliğine kaynaklık eden unsurların neler olduğu ifade edilerek kısa bir giriş yapılmıştır. Bu bölüm iki alt başlığa ayrılır. “*Fağfûr-nâme Hikâyesi*” adlı başlık altında Fağfûr-nâme hikâyesinin 33 ana başlığı verilmiştir. “*Fağfûr-nâme'nin Özeti*” adlı başlık altında ise 33 başlık altında hikâyenin geniş özeti verilmiştir. Hikâyenin özeti incelendiğinde diğer aşk mesnevilerinde gördüğümüz birtakım özelliklerin öne çıkarılmış olması dikkati çekmektedir. Yani metinler arası bir bağlantı gözler önüne serilmektedir. Tıpkı Fağfûr-nâme hikâyesinde olduğu gibi “*Seyfû'l-Müluk, Heft-Peyker, Cihan Şah ile Şemsiyye, Hüsrev ü Şirin, Ferruh u Hüma, Hüsn ü Dil, Salaman u Absal, Şem ü Pervane, Mihr ü Mah, Vamık u Azra, Leyla ve Mecnun*” gibi birçok aşk mesnevisi de kudretli bir hükümdarın çocuk özlemi çekmesi ile başlar. Bu hükümdarların gelecek hakkında müneccimlerden bilgiler aldığını görürüz. (*Heft-Peyker, Şem ü Pervane vb.*) Diğer hikâyelerde de şehzade sevgilisi uğruna yollara düşerek zorlu ve olağanüstü mücadeleler atlatır. (*Seyfû'l-Müluk ve Bedi'ü'l-Cemâl, Mihr ü Mah vb.*) Yapılan bu zorlu seferlerde şehzadelerin mutlaka bir başyardımcısı vardır ve genellikle bu kişi vezirin oğludur. (*Seyfû'l-Müluk ve Bedi'ü'l-Cemâl, Vamık u Azra, Mihr ü Mah vb.*) Bu hikâyelerde ayrıca şehzade ya da diğer kahramanlar kulaktan yahut resimden görerek âşık olmaktadır. (*Seyfû'l-Müluk ve Bedi'ü'l-Cemâl, Heft-Peyker, Vamık u Azra, Hüsrev ü Şirin vb.*) Kısaca yukarıda değindiğimiz özellikler bu bölümde öne çıkarılarak Fağfûr-nâme ile diğer hikâyeler arasında bağlantı kurmamıza olanak sağlanmıştır. Şahıs kadrosu ve mekânlar değişse de bu hikâyelerin hemen hemen ortak bir çerçeveye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca hikâyeler özetlenirken duygu geçişlerinin olduğu yerlerde beyitlerin ve dörtlüklerin olması da dikkati çekmektedir.

İkinci başlığı “**Yazmanın Özellikleri**” (41-42 s.) oluşturur. Buradaki bilgilere göre yazma eserin adı “*Hazâ Kitâbu Fağfûr-nâme Ma'sûk-ı Mâh-perrî*”dir. Eserin yazma nüshası Fransa Bibliotheque National No: 406'da bulunmaktadır. Yazmanın müstensihisi “*Ahmed ibn Muhammed*”dir. Eserin orijinali görülmediği için kâğıdı hakkında bilgi verilmemiştir. Yazma, 155x105 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir ve 17. yüzyılda istinsah edilmiştir. Eser sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılmasına rağmen dil hususiyetleri ve söz varlığı bakımından Eski Anadolu Türkçesi (EAT) ve Osmanlı Türkçesinin dil hususiyetleri bir arada yer almaktadır. Eser harekeli ve okunaklı bir nesih ile yazılmıştır. Bölüm başlıklarında ise kırmızı mürekkep kullanılmıştır. İlk varak 8, diğer varaklar 9 satırdan oluşmaktadır. Yazma Ebrûli ciltlidir.

Üçüncü başlık “**Fağfûr-nâme'nin Motifler Açısından İncelenmesi**” (42-60 s.) adını taşımaktadır. Bu bölümde Fağfûr-nâme hikâyesinde geçen ve Türk kültürünü yansıtan *Turunç, Turunç Atma, Görür Görmez, Resme Bakarak ya da Kulaktan Âşık Olma, Mektuplaşma, Rüya, Olağanüstü Varlıklar, Don Değiştirme, Tılsım ve Saçı Saçma* motifleri üzerinde durulmuştur. Motifler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Özellikle çalışmada bu motiflerin öne çıkarılması, bu motiflerin geçtiği eserlerden ve Fağfûr-nâme'den örnekler verilmesi bizlere metinler arasında bağlantı kurma fırsatı vermektedir. Diğer pek çok eserde de bu motifler görülebilir. Motiflerin tarihsel uygulaması da yine bu tür metinlerde mevcuttur. Bu motiflerin bazıları artık unutulmuştur fakat bir kısmı da form değiştirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Örneğin eskiden aşkın ilan edilmesinde araç olarak kullanılan “*turunç atma*” motifine artık rastlanmamaktadır. Fakat “*saçı saçma*” motifi Göktürklerden bu yana uygulanan eski ve köklü bir gelenektir. Genellikle düğünde gelin ve damada, tanıdıkları tarafından saçılar saçılır. Bu saçılar, saçıyı saçan topluluğun imkânına ve önem verdiği ürüne göre değişmektedir. Bu saçılar arpa, buğday, darı olabildiği gibi herhangi bir düğün hediyesi de olabilir. Bu gelenek, günümüzde de Türk coğrafyasının pek çok yerinde değişiklikleri bünyesinde barındırmakla beraber devam etmektedir. Saçı saçma motifi ile ilgili verilen örneklerden hareketle geçmişten günümüze uzanmış olan bu uygulamanın kültürel değişimlerine de tanık oluruz. Sembolik olarak kullanılan ve önemli anlamları bünyesinde taşıyan 2, 3, 7, 10 ve 40 gibi sayılar da tek tek açıklanarak örneklerle desteklenmiştir. Örneklerin çokluğu dikkati çekmektedir. Örneğin “40” sayısı açıklanırken *kırkı çıkmak, kırkıdan sonra azanı teneşir paklar, kırk gün kırk gece, kırk*

*haramiler, kırkikindi yağmurları, dervişin kırk gün çile çekmesi, kırk hadis, Hz. Muhammed'e kırk yaşında peygamberliğin gelmesi gibi dikkat çekici örnekler verilmiştir.*

**“Eserde Geçen Özel Adlar”** (60-63 s.) adlı dördüncü başlıkta Fağfûr-nâme hikâyesinde geçen şahıs ve yer adları kısa kısa açıklanıp tanıtılmıştır. 42 şahıs adı, 13 de yer adı mevcuttur.

**“Fağfûr-nâme'nin Dil Özellikleri”** (63-73 s.) adlı beşinci başlıkta hikâyenin dil özellikleri maddeler hâlinde açıklanmıştır. Eklerin metinde geçen kullanım şekilleri, ünlü ve ünsüz uyumuna uyup uymamaları gibi önemli veriler örnek kelimelerle açıklanmıştır. Ayrıca bazı eklerin farklılık gösterme nedenleri de örneklerle belirtilmiştir. Özellikle eklerin metindeki kullanımını Eski Türkçe ile kıyaslanarak eklerin tarihî gelişimini görmemiz açısından faydalı olmuştur. Türkçe kelimelerde şedde kullanılması, t>d kullanımının karışık olması, “kanda, kandan, eyü, gey-“ gibi Eski Türkçeden izler taşıyan kelimeler, metindeki bazı hâl eklerinin görev aktarımı yapması, sayı sıfatlarından sonra çokluk ekinin getirilmesi, atıf vavının metindeki durumu ve yazımı, metindeki ek uyumsuzlukları ve bu uyumsuzluğun hangi eklerde sık olduğu gibi önemli dil hususiyetleri de örnek kelimelerle ve nedenleriyle detaylı olarak açıklanmıştır. Kısaca bu bölümde metindeki önemli dil özellikleri yazım, semantik, fonetik ve morfolojik açıdan incelenmiştir. Yazarın da belirttiği gibi Fağfûr-nâme hikâyesi üzerine daha önce çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple hikâye üzerinde araştırma yapmak isteyenlerin bu bölümü incelemesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

**“Fağfûr-nâme'nin Söz Varlığı”** (73-87 s.) başlığının altında 207 deyim, 3 de atasözü yer almaktadır. Metinde geçen deyimlere ve atasözlerine ayrıca bir başlık açılmış olması dikkati çekmektedir. Her deyim ve atasözü açıklanırken metindeki kullanımlarından örnek cümleler de verilmiştir. Metinde deyimlerin yoğun kullanımı Türkçenin o dönemdeki söz varlığının gelişmişlik seviyesini de göstermektedir. “Ardına düşmek, can atmak, hoş tutmak” gibi pek çok deyim bugün de kullanılmaktadır. Bugün “evli evine, köylü köyüne” şeklinde kullanılan deyim, o dönemde “makamlu makamına gitmek, çadırılı çadırına” gibi benzer formlarda kullanılıyordu. O dönemde kullanılan “başından ışığı gitmek, sazı ahenge getürmek” vb. örnekler artık kullanımdan düşmüştür. Metinde geçen “tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır; sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas; ölenle ölünmez” atasözleri bugün de kullanılmaktadır. Örnekler çoğaltılabilir. Deyimlerin benzer ve farklı formlarını, kullanımdan düşüp düşmediklerini, tarihî seyir içerisindeki değişimlerini görmemiz açısından bu bölüm kıymet taşımaktadır ve araştırmacılar için önemli veriler barındırmaktadır.

**“KAYNAKLAR”** (88-94 s.) bölümünde kitabın hazırlanma sürecinde yararlanılan geniş bir kaynakça dikkati çekmektedir. Türk Dili alanının önde gelen isimlerinden yararlanılmakla beraber güncel eserlerden de fazlaca yararlanıldığını görülmektedir. Ayrıca yabancı kaynaklardan da istifade edilmiştir.

**“METİN”** (95-156 s.) bölümünde Fağfûr-nâme hikâyesinin transkribe edilmiş metni yer almaktadır.

**“SÖZLÜK”** (157-169 s.) bölümünde alfabetik bir şekilde metinde geçen Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin anlamları metindeki bağlamlarına göre verilmiş ve parantez içinde kelimelerin geçtiği sayfalar da belirtilmiştir.

**“ÖZEL İSİMLER DİZİNİ”** (170-172 s.) bölümünde metinde geçen bütün özel isimler alfabetik olarak ve geçtiği sayfalarla beraber verilmiştir.

**“EKLER DİZİNİ”** (173-258 s.) bölümünde Fağfûr-nâme hikâyesinde geçen bütün ekler ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Örneğin metinde yönelme ekinin geçtiği her kelime, dizin içerisinde sayfa numaraları da belirtilerek alınmıştır. Metindeki bütün bildirme ekleri, ihtimal ve kuvvetlendirme ekleri, sıfat-fiil ekleri, zarf-fiil ekleri, şahıs ekleri, yapım ve çekim eklerini barındıran kelimeler dizinde gösterilmiştir. Bu bölümde eklerin kullanım sıklığı da dikkati çekmektedir. Fağfûr-nâme hikâyesi büyük ölçüde Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini barındırmaktadır. Fakat dizini incelediğimizde birçok ekin hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü şekillerinin bir arada yer aldığını görmekteyiz. Birçok ek uyuma girmeye başlamıştır. Örneğin EAT döneminde ilgi hâli eki “+Uñ ve +nUñ” ekleridir fakat bu ek “bunların” örneğindeki gibi bazı sözcüklerde düz ünlülüdür. Yine aynı şekilde zarf-fiil eki EAT döneminde yuvarlak ünlülüdür fakat metinde “çıkarıp, varıp” gibi kelimelerde düz ünlülü örneklerine rastlarız. Bu örneklerin sayısı arttırılabilir.

Eklerdeki bu değişim bizlere Osmanlı Türkçesine geçişin izlerini göstermektedir. Bu bölümde hem EAT hem de Osmanlı Türkçesine ait önemli verileri bir arada görürüz.

Son olarak “**TIPKIBASIM**” (259-450 s.) bölümünde Fağfür-nâme hikâyesinin Arap harfli metni yer almaktadır.

Pek çok açıdan önemli verileri ihtiva eden bu çalışmayı Türklük biliminin hizmetine sunan Doç. Dr. Mehmet Yastı, Doç. Dr. Bekir Direkci, Doç. Dr. Mevlüt Gülmez ve Öğr. Gör. Hidayet Duyar hocalarımıza emeklerinden dolayı teşekkür ederiz.